

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 10.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.10.52>

УДК 334.72:364.4(477)

*С. В. Мішина,
к. е. н., доцент, доцент кафедри соціальної економіки,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4925-5998>*

**СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ
ПОСИЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ
В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ**

*S. Mishyna,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Social Economy,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

**SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AS A TOOL FOR STRENGTHENING
SOCIAL PROTECTION OF THE POPULATION
IN WARTIME CONDITIONS**

У статті розглянуто сутність та уточнено визначення поняття “соціальне підприємництво”. Розглянуто правові засади та проблеми законодавчого регулювання соціального підприємництва в Україні. Охарактеризовано чинну нормативно-правову базу, що регулює діяльність підприємств, які можуть бути визнані соціальними. Розглянуто критерії

визнання підприємств соціальними. Проаналізовано моделі соціального підприємництва та можливості їх застосування в українській практиці розвитку соціального підприємництва як інструмента соціального захисту населення. Визначено роль та переваги застосування соціального підприємництва як інструмента посилення соціального захисту населення. Охарактеризовано діяльність провідних соціальних підприємств України та можливості їх долучення до системи соціального захисту вразливих верств населення. Визначено напрями соціального підприємництва, що в умовах воєнного часу можуть бути інтегровані в систему соціального захисту населення України., серед яких: надання соціальних послуг, сприяння зайнятості та зниженню безробіття, розвиток навчання та професійної підготовки, фінансування соціальних програм для таких категорій незахищених верств населення як: ВПО, демобілізовані військовослужбовці та ветерани АТО, безробітні, особи з інвалідністю, діти з малозабезпечених осіб, люди похилого віку. Розглянуто можливі джерела фінансування розвитку соціальних підприємств. Систематизовано та охарактеризовано інструменти розвитку соціального підприємництва в Україні. Обґрунтована та охарактеризована напрями розвитку державної підтримки соціального підприємництва в Україні в умовах воєнного часу.

Науковими результатами даного дослідження є: 1) уточнення сутності поняття “соціальне підприємництво” за рахунок виокремлення критеріїв визнання підприємництва соціальним; 2) розробка механізму інтеграції соціального підприємництва в систему соціального захисту населення України в умовах викликів воєнного часу.

The article examines the essence and clarifies the definition of the concept of “social entrepreneurship”. The legal principles and problems of legislative regulation of social entrepreneurship in Ukraine are considered. The current regulatory framework that regulates the activities of enterprises that can be recognized as social is characterized. The criteria for recognizing enterprises as social are considered. The models of social entrepreneurship and the possibilities

of their application in the Ukrainian practice of developing social entrepreneurship as an instrument of social protection of the population are analyzed. The role and advantages of using social entrepreneurship as an instrument of strengthening social protection of the population are determined. The activities of leading social enterprises of Ukraine and the possibilities of their inclusion in the system of social protection of vulnerable groups of the population are characterized. The directions of social entrepreneurship that can be integrated into the social protection system of the population of Ukraine in wartime conditions have been identified, including: the provision of social services, promoting employment and reducing unemployment, developing education and vocational training, financing social programs for such categories of vulnerable groups of the population as: IDPs, demobilized military personnel and ATO veterans, the unemployed, persons with disabilities, children of low-income families, and the elderly. Possible sources of financing for the development of social enterprises have been considered. The tools for the development of social entrepreneurship in Ukraine have been systematized and characterized. The directions for the development of state support for social entrepreneurship in Ukraine in wartime conditions have been substantiated and characterized.

The scientific results of this study are: 1) clarification of the essence of the concept of “social entrepreneurship” by identifying the criteria for recognizing entrepreneurship as social; 2) development of a mechanism for integrating social entrepreneurship into the social protection system of the population of Ukraine in the context of wartime challenges.

Ключові слова: безробіття, зайнятість, соціальний захист, соціальна допомога, соціальне підприємництво, внутрішньо переміщені особи, особи з інвалідністю.

Keywords: unemployment, employment, social protection, social assistance, social entrepreneurship, internally displaced persons, persons with disabilities.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

В умовах воєнного часу соціальне підприємництво виступає важливим інструментом посилення соціального захисту населення, оскільки сприяє розв'язанню актуальних соціальних проблем, підтримці уразливих категорій населення (внутрішньо переміщених осіб, ветеранів АТО, людей з інвалідністю), створенню нових робочих місць, зменшенню рівня безробіття та стимулюванню економічної незалежності громадян. Воєнний час спричинив складності у фінансуванні видатків системи соціального захисту і, водночас, зростання кількості населення, що належить до соціально незахищених категорій. У контексті масштабних викликів, спричинених війною, соціальні підприємства здатні оперативно реагувати на нові потреби населення, підвищуючи ефективність системи соціального захисту. Інтеграція соціального підприємництва в систему соціального захисту населення України в умовах війни є надзвичайно важливою, оскільки дозволяє поєднати ринкові механізми з вирішенням соціальних проблем, забезпечуючи гнучке, стійке та адресне реагування на потреби вразливих груп населення. Соціальні підприємства можуть ефективно доповнювати державні соціальні програми, створюючи нові робочі місця, залучаючи до економічної активності внутрішньо переміщених осіб, ветеранів АТО, демобілізованих військових, осіб з інвалідністю та інших постраждалих від воєнних дій. Завдяки такій інтеграції підвищується ефективність соціального захисту, зміцнюється соціальна згуртованість та посилюється стійкість громад до кризових ситуацій, що є критично важливим для забезпечення стабільності та відновлення країни, чим і обумовлена актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади розвитку соціального підприємництва в Україні у своїх наукових працях розглядали такі науковці, як: Ачкасова О. [1], Бражко О. та Надежденко А. [2], Гурський А. [3], Другова О., Липовий Д. та Лункіна Т. [4], Ільченко В. та

Пістунова В. [5], Міщенко С. [6], Петрик О. [7], Рамський А. [8], Шаульська Л. та Кабаченко Г. [9], Юхновська Ю., Риженко О. [10].

В теоретичному контексті питання розвитку соціального підприємництва є доволі детально дослідженими. Проте, в умовах воєнного часу подальшого дослідження потребують питання інтеграції соціального підприємництва в систему соціального захисту.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є уточнення теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо інтеграції соціального підприємництва в систему соціального захисту населення в Україні в умовах воєнного часу.

Для досягнення мети були поставлені і вирішені такі завдання:

- висвітлити сутність поняття “соціальне підприємництво”;
- розглянути правові засади соціального підприємництва в Україні;
- обґрунтувати роль та переваги застосування соціального підприємництва як інструмента посилення соціального захисту населення;
- охарактеризувати напрями соціального підприємництва, що можуть бути інтегровані в систему соціального захисту населення в Україні;
- розкрити напрями розвитку державної підтримки соціального підприємництва в Україні в умовах воєнного часу;
- розробити механізм інтеграції соціального підприємництва в систему соціального захисту населення України в умовах воєнного часу.

Виклад основного матеріалу. Особливості розвитку соціального підприємництва в умовах воєнного часу розглянуто у працях Ачкасової О. [1], Гурський А [3], Міщенко С. [6], Шаульська Л. та Кабаченко Г. [9] розглядають соціальне підприємництво як інструмент протидії безробіттю та регулювання ринку праці. Бражко О. й Надежденко А. [2], Рамський А. [8] розглядають правові засади соціального підприємництва. Другова О., Липовий Д. та Лункіна Т. [4], Юхновська Ю. та Риженко О. [10] розглядають загальні засади розвитку соціального підприємництва та його державної підтримки. Питання розгляду соціального підприємництва як

джерела фінансування соціальної сфери відображені у праці Ільченко В. та Пістунової В. [5]. Петрик О. [7] розглядає соціальне підприємництво як інструмент державної підтримки реінтеграції військовослужбовців та ветеранів АТО.

Таким чином, в літературних джерелах розглядаються різні аспекти соціального підприємництва, що свідчить про актуальність цих питань і необхідність подальшого дослідження.

Так, як на думку Бражко О. та Надежденко А., під соціальним підприємництвом слід розуміти “підприємницьку діяльність, спрямовану на розв'язання соціальних проблем і задоволення суспільних потреб” [2]. Слід відзначити, що дане визначення [2] чітко фіксує базову двокомпонентну природу соціального підприємництва, а саме підприємницький характер діяльності та його домінуючу соціальну місію. У визначенні прослідковується цільовий підхід до трактування та чіткість формулювання. Такий підхід дозволяє чітко виокремити соціальне підприємництво від класичного бізнесу, метою якого є максимізація прибутку. Визначення Бражко О. й Надежденко А. [2] є лаконічним і має прагматичний характер, проте за умови його використання в методологічних або нормативних цілях потребує уточнення.

У праці Юхновської Ю. та Риженка О. [10] на основі аналізу численних визначень зарубіжних науковців надано визначення соціального підприємництва, як: “соціально-економічної діяльності на основі управління з метою збільшення соціальних витрат підприємства з опорою на фінансову незалежність, стабільність розвитку, в основі яких лежить функціонування таких підприємств, діяльність яких спрямована на вирішення, в першу чергу, соціальних проблем”. Перевагами визначення є: чітка фіксація мети соціального підприємництва як вирішення соціальних проблем, орієнтація на управлінську основу соціального підприємництва та забезпечення фінансової стійкості і незалежності як основи успішності соціального підприємництва. Визначення, наведене у джерелі [10], демонструє прагнення авторів поєднати

соціальні та економічні параметри діяльності соціальних підприємств, проте потребує більшої термінологічної узгодженості.

У праці Міщенко С. [5] соціальне підприємництво розглядається як дієвий механізм подолання безробіття через створення інклюзивних робочих місць, доступних для соціально вразливих категорій населення, таких як молодь, люди з інвалідністю чи внутрішньо переміщені особи. Таке трактування соціального підприємництва є дещо вузьким, оскільки зводить мету соціального підприємництва виключно до трактування як

Шаульська Л. та Кабаченко Г. під соціальним підприємництвом розуміють вид діяльності, спрямований на вирішення соціальних проблем. При цьому за основну мету соціального підприємництва автори вважають не отримання прибутку, а виробництво продукту або послуги, що призначені для вирішення суспільних проблем [9]. Ключовою ідеєю визначення є акцент уваги на призначенні соціального підприємництва як такого, що забезпечує вирішення соціальних проблем. Визначення побудовано на цільовому підході. Воно відображає базову концепцію соціального підприємництва – орієнтацію на соціальні цілі. Дане визначення становить теоретичний базис соціального підприємництва. Для розширення сфери застосування даного визначення [9] доцільно доповнити його характеристиками, що розкривають механізми досягнення соціальних цілей.

Аналіз існуючих підходів до визначення соціального підприємництва однозначно свідчить про доцільність трактування цього поняття з позицій цільового підходу, як інструмент вирішення соціальних проблем. Тобто, метою соціального підприємництва є не отримання прибутку, а вирішення соціальних проблем.

Як на нашу думку, під соціальним підприємництвом слід розуміти вид прибуткової і (або) неприбуткової підприємницької діяльності, що здійснюється з метою вирішення соціальних проблем суспільства та незахищених верств населення у сфері соціальної підтримки, зайнятості, освіти, культури, охорони здоров'я, надання соціальних послуг, дотримання

екологічної безпеки та розвитку територіальних громад шляхом розробки, фінансування, залучення додаткового фінансування та реалізації соціальних програм і заходів та інших активностей.

На відміну від існуючих, авторське визначення соціального підприємництва побудоване на засадах цільового, функціонального й процесного підходів, що розширює його сферу застосування й дозволяє детально окреслити соціальний характер та зміст цього виду підприємницької діяльності.

Законодавчо визначення та характер діяльності соціальних підприємств в Україні не закріплено, що є перешкодою для його розвитку та державної підтримки. В Україні були спроби розробки законодавчої бази для соціального підприємництва. Так, було розроблено, проте не прийнято Проєкт Закону України “Про соціальні підприємства” [11]. У проєкті даного законодавчого акту надається визначення терміну “соціальне підприємство”. Серед критеріїв визнання підприємств соціальними в проєкті Закону України “Про соціальні підприємства” [11] виділено: 1) працевлаштування соціально незахищених верств населення у кількості не менше 50 % працевлаштованого персоналу; 2) надання соціальних послуг вразливим верствам населення у кількості не менше 50 % загальної кількості отримувачів; 3) працевлаштування 30 % вразливих верств населення від загальної кількості персоналу та надання послуг вразливим послуг вразливим верствам населення у кількості не менше 30 % загальної кількості отримувачів; 4) реалізація продукції вразливим верствам населення за зниженими цінами; 5) інвестиції у проєкти, що мають соціальну значимість. Прийняття Закону України “Про соціальні підприємства” сприяло б розробці й реалізації державної політики розвитку соціального підприємництва.

Розробка законодавчого забезпечення соціального підприємництва матиме численні переваги для сучасної системи соціального захисту. Серед них:

зростання довіри благодійників, грантодавців та інвесторів до діяльності соціальних підприємств;

розвиток державної підтримки соціального підприємництва;

розширення сфери діяльності соціальних підприємств і їх швидша інтеграція в систему соціального захисту;

забезпечення прозорості діяльності соціальних підприємств;

підвищення інноваційності системи соціального захисту.

В Україні існують соціальні підприємства, що занесені до відповідного каталогу соціальних підприємств [12]. Проте офіційного статусу чи сертифікації вони не мають із-за відсутності відповідного правового поля в Україні. Існування сайту та каталогу соціальних підприємств стало можливим завдяки фінансовій підтримці ЄС та консорціуму із семи організацій України, Латвії й Литви, який очолює Український форум благодійників. Ця ініціатива дозволяє не тільки знайомитися з діяльністю соціальних підприємств, а й містить загальну інформацію щодо допомоги в започаткуванні соціального бізнесу, консультаційної підтримки усіх кроків від започаткування до розвитку соціального бізнесу. Належне місце займають навчальні матеріали й посібники, а також інформація для вразливих верств населення щодо можливого працевлаштування. Дана ініціатива є доцільною для подальшої реалізації з метою розвитку соціального підприємництва в Україні.

Коротка характеристика сфер діяльності та напрямів вирішення соціальних проблем відомими й успішними соціальними підприємствами подана у табл. 1.

Таблиця 1. Характеристика діяльності українських соціальних підприємств, що може бути інтегрована у систему соціального захисту в Україні

Назва підприємства	Основний вид діяльності	Напрями соціальної діяльності, що підлягає інтеграції в систему соціального захисту
ТОВ “Завод ПрофАльянс”	Виробництво будівельних матеріалів (м. Чернігів)	Люди та колективи, що потрапили у складні життєві обставини
Соціальне підприємство “Вільна нитка”	Легка промисловість (швейно-вишивальне ательє, м. Вишгород)	Працевлаштування вразливих груп населення (ВПО, багатодітних жінок, жінок у складних життєвих обставинах)
ФОП Pidopryhora.coworking	Крафтовий коворкінг (м. Київ)	Збір коштів для військових від благодійників із залученням дітей, жінок та молоді
Навчання_IT_SEO	Видавнича діяльність (м. Харків)	Надання волонтерських послуг для підприємців (жінок, людей з особливими потребами, людей у складних життєвих обставинах, ВПО)
Пекарня-кондитерська “Горіховий дім” (ФОП)	Харчова промисловість (м. Львів)	Фінансування потреб притулку для жінок, які потрапили у складні життєві обставини
Кав’ярня Horizontal (ФОП)	Сфера послуг (м. Дніпро)	Реінвестування 100 % прибутку для підтримки роботи соціального хостелу
Підприємство ДивоГра (ФОП)	Видавнича діяльність (м. Бровари)	Реінвестування 10 % прибутку у розробку і друк книжок, ігор та посібників для людей з аутизмом
Підприємство “Майстерня мрії” (ФОП та ГО)	Харчова промисловість (виготовлення чаїв з трав (м. Львів)	Центр денного перебування для молоді з ментальними порушеннями (соцзахист людей з особливими потребами)
Підприємство “Раненько” (ФОП)	Торгівля товарами для дітей (крамниця), охорона здоров’я	Психологічна, інформаційна підтримка батьків передчасно народжених дітей, виготовлення товарів для неонатології
НПО “Добрик”	Легка промисловість (м. Івано-Франківськ)	Працевлаштування вразливих груп населення (осіб з інвалідністю)
ТОВ “ДОДПРОСТІР”	Сфера послуг (мережа кафе та продаж супутніх товарів, м. Київ)	Реінвестування 50 % прибутку на реалізацію житлових програм для ВПО
НПО “Future Development Agency	Соціальні інновації, civic tech, соціальне інвестування (м. Київ)	Впровадження ІТ-технологій, сучасних методів роботи у соціальній сфері, фінансування соціальних проєктів
ТОВ “Контакт-центр Simka SBinUA”	Послуги з працевлаштування (м. Тернопіль)	Контакт-центри з працевлаштування осіб з інвалідністю (з вадами опорно-рухового апарату)

Продовження таблиці 1.

Назва підприємства	Основний вид діяльності	Напрями соціальної діяльності, що підлягає інтеграції в систему соціального захисту
Громадська спілка “Соціальне підприємство “Навчально-виробничий центр”	Виробництво меблів та верхнього одягу (м. Полтава)	Навчальні курси та нові робочі місця для ВПО, осіб, які звільнилися з місць позбавлення волі, малозабезпечених осіб, жінок, які постраждали від насильства, ВІЛ-інфікованих, осіб без місця реєстрації, людей похилого віку
НПО “Кляйн”	Соціальні послуги (м. Рівне)	Логопедичні послуги (консультації, казкотерапія, сенсо-моторна терапія, ігротерапія, арт-терапія, музичні заняття, ава-терапія)
Консалтингова фірма "Accounting for Good"	Консалтингові послуги (м. Харків)	Послуги в галузі бухгалтерського обліку та консалтингу некомерційним громадським організаціям (НГО) та соціальним підприємцям
УВВ “Інжиніринг”	Інженерні послуги (будівництво, міська урбаністика, м. Вінниця)	Соціально-економічна адаптація демобілізованих ветеранів АТО, війни та членів їхніх родин шляхом створення для них робочих місць та відкриття бізнесу
Підприємство “Форвард-Орто”	Охорона здоров’я, медтехніка (м. Харків)	Безкоштовне надання протезно-ортопедичної продукції вразливим верствам населення за наявності направлення від Управління соціального захисту населення
Inclusive IT	ІТ-сектор (м. Львів)	Працевлаштування осіб з інвалідністю у сфері інклюзивного супроводу створення веб-сайтів
Благочинна крамниця “Ясна річ	Торгівля. Соціальні послуги (м. Харків)	Працевлаштування пенсіонерів, переселенців та багатодітних матерів. Реалізація або безкоштовне надання вживаних речей

Джерело: сформовано автором за даними джерела [12]

Соціальні підприємства надають доволі широкий спектр послуг та реінвестують свої прибутки у вирішення соціальних проблем. За даними табл. 1 соціальні підприємства у м. Києві, Львові, Івано-Франківську працюють у сфері послуг, коворкінгу, ресторанного бізнесу. Тобто, їх діяльність пов’язана з культурою і дозвіллям. В той же час прифронтові міста, зокрема Харків, здійснюють соціальне підприємництво у сфері охорони здоров’я, соціальних та консалтингових послуг, соціальної підтримки.

У практиці зарубіжних країн розвиток соціального підприємництва чітко регулюється законодавчими актами. Найвищий рівень розвитку та важливу роль у суспільстві соціальне підприємництво має у США та Європі. Певні зарубіжні моделі соціального підприємництва можуть бути використані і в українській практиці (табл. 2).

Таблиця 2. Характеристика зарубіжних моделей соціального підприємництва

Моделі	Характеристика моделі соціального підприємництва	Можливості застосування в українській практиці
Американська	Використання прибутку: весь прибуток спрямовується на забезпечення соціально відповідального бізнесу та соціальних ініціатив і проєктів. Державна підтримка (гранти, фінансування соціальних програм, інформування, пільги (за умови, що підприємство є некомерційним))	Застосування практики державної сертифікації та підтримки соціальних підприємств
Англійська	Використання прибутку: прибутки, використані на соціальні цілі, не оподатковуються. Єдиної правової бази не існує. Державна підтримка: певні пільги та підтримка	Доцільним є застосування пільгового оподаткування
Німецька	Використання прибутку: прибуток підлягає оподаткуванню залежно від форми підприємства. Державна підтримка: епізодична, не має системного характеру. Надається консультативна підтримка	Доцільним є застосування досвіду законодавчого визнання статусу соціального підприємства
Бразильська	Використання прибутку: забезпечення економічної стійкості та отримання прибутку для фінансування соціальних цілей. Державна підтримка: підтримка від громадських організацій та співпраці з органами місцевої влади	Доцільним є розвиток співпраці з органами місцевого самоврядування
Польська	Використання прибутку: пільги при оподаткуванні прибутку. Часткове або повне спрямування прибутку на соціальні цілі. Державна підтримка: одноразова допомога для започаткування соціальних кооперативів, звільнення засновників кооперативів від реєстраційних внесків	Доцільним є застосування практики відкриття соціальних підприємств та їх державної підтримки

Джерело: сформовано автором за даними джерела [9]

Аналіз діяльності українських соціальних підприємств та зарубіжних моделей соціального підприємництва дозволив виокремити пріоритетні напрями інтеграції соціальних підприємств у систему соціального захисту населення, що наведені у табл. 3. Кожен напрям інтеграції охоплює певну категорію вразливих верств населення.

Таблиця 3. Пріоритетні напрями інтеграції соціальних підприємств у систему соціального захисту

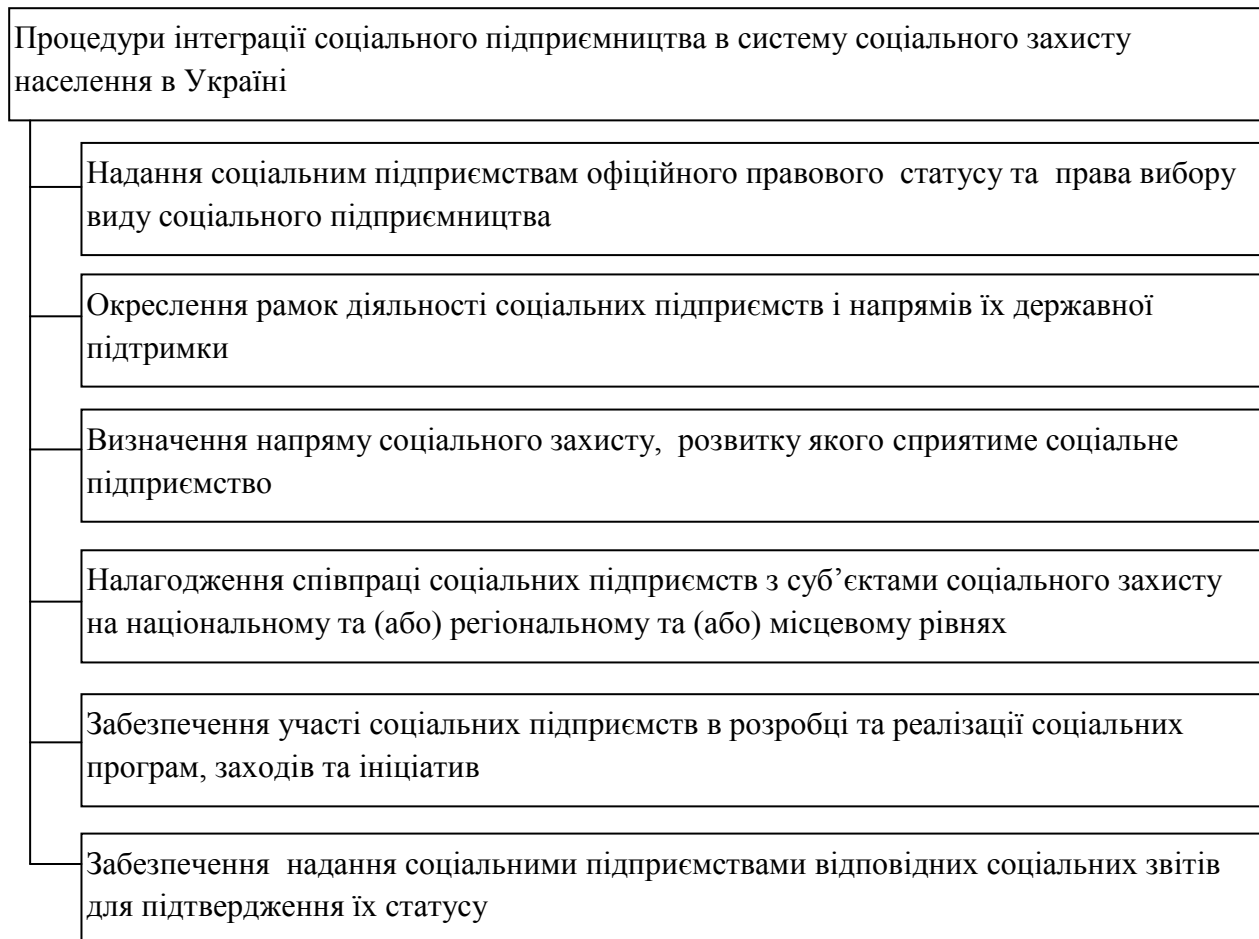
Напрямок інтеграції соціального підприємництва в систему соціального захисту	Суб'єкти соціального захисту
Фінансування заходів з соціальної підтримки	Населення, що опинилося в складних життєвих ситуаціях, особи пенсійного віку
Розвиток продуктивної зайнятості (працевлаштування, створення нових робочих місць)	ВПО, ветерани АТО, демобілізовані військовослужбовці, жінки, особи з інвалідністю, молодь, особи, що звільнилися з місць позбавлення волі жінки з числа малозабезпечених осіб, ВІЛ-інфіковані, жінки, постраждали від насильства, особи без місця реєстрації, багатодітні жінки
Освіта (навчання на курсах та за ваучерами)	ВПО, ветерани АТО, демобілізовані військовослужбовці, особи похилого віку, діти, особи з інвалідністю
Охорона здоров'я	ВПО, ветерани АТО, демобілізовані військовослужбовці, особи похилого віку, діти, особи з інвалідністю
Соціальні послуги (логопедичні, консалтингові, інформаційні, адаптаційні, психологічні, соціальний супровід)	Діти, особи з інвалідністю, ВПО, малозабезпечені особи, підприємці з числа важливих груп населення, ветерани АТО, демобілізовані військовослужбовці, жінки, постраждали від насильства, особи без місця реєстрації,
Фінансування соціальних проєктів і програм	Цільова аудиторія

Джерело: сформовано автором

Діяльність соціальних підприємств може бути інтегрована у переважну більшість підсистем соціального захисту населення різних вразливих категорій населення. У контексті воєнного стану соціальне підприємництво відіграє ключову роль у зменшенні соціальної напруги, підтримці вразливих категорій населення та сприянні економічній стабілізації на місцевому рівні. З огляду на це, державна політика має бути орієнтована на комплексну

підтримку соціальних підприємств, що функціонують у надзвичайних умовах, та інтеграцію їх діяльності в систему соціального захисту населення.

Для інтеграції соціального підприємництва в систему соціального захисту населення доцільним є здійснення підготовчих процедур, наведених на рис. 1.

Рис. 1. Процедури інтеграції соціального підприємництва в систему соціального захисту населення в Україні

Джерело: сформовано автором

Механізм інтеграції соціального підприємництва у систему соціального захисту населення в Україні подано на рис. 2. Він має блокову структуру та побудований на засадах процесного підходу, тобто поетапного впровадження соціального підприємництва в систему соціального захисту населення.

Рис. 2. Механізм інтеграції соціального підприємництва в систему соціального захисту населення в Україні

Джерело: розроблено автором

Питання державної підтримки розвитку соціального підприємництва в Україні знайшли відображення у працях таких науковців, як: Другова О., Липовий Д., Лункіна Т. [4, с. 24,25] та Міщенко С. [6, с. 43]. На основі аналізу та узагальнення літературних джерел [4; 6] авторами систематизовано напрями розвитку державної підтримки соціального підприємництва (табл. 4).

Таблиця 4. Напрями розвитку державної підтримки соціального підприємництва в Україні в умовах воєнного часу

Напрямок розвитку	Характеристика напрямку
Законодавча підтримка	Прийняття Закону України “Про соціальні підприємства” та приведення у відповідність до його норм інших пов’язаних законодавчих та нормативно-правових актів. Удосконалення законодавчої бази шляхом визначення правового статусу соціального підприємства, встановлення преференцій для соціальних підприємців та спрощення процедур реєстрації, оподаткування та звітності
Фінансова підтримка	Запровадження державних програм фінансового стимулювання, включаючи пільгове кредитування, мікрофінансування, державні гранти та субсидії, орієнтовані на соціально значущі проєкти, зокрема ті, що спрямовані на працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни та інших вразливих категорій населення
Інформаційна підтримка	Створення статистичної бази, що дозволить здійснювати інформування населення та моніторинг розвитку соціального підприємництва на національному, регіональному та місцевому рівнях
Інституційна та організаційна підтримка	Формування спеціалізованих інституційних механізмів підтримки соціального підприємництва, зокрема створення консультативних центрів, бізнес-інкубаторів, платформ взаємодії між державою, громадянським суспільством і підприємницьким середовищем
Освітньо-консультативна підтримка	Розроблення та впровадження освітніх програм, тренінгів і курсів з розвитку професійних та соціальних навичок у сфері соціального підприємництва, управління кризовими ситуаціями, пошуку інвестицій та ефективної соціальної взаємодії
Міжнародна підтримка	Залучення міжнародних донорів, інвестиційних фондів і програм допомоги, спрямованих на розвиток соціального підприємництва в умовах надзвичайних ситуацій, а також участь у глобальних мережах і партнерствах грантодавців
Податкова підтримка	Спрощення адміністративних процедур та стимулювання спеціальних податкових режимів й впровадження податкових пільг для соціальних підприємств

Джерело: розроблено автором

Соціальні підприємства можуть застосовувати різні інструменти для розвитку своєї соціальної діяльності. Їх систематизований перелік подано у табл. 5.

Таблиця 5. Систематизований перелік інструментів розвитку соціального підприємництва

Інструменти	Коротка характеристика
Навчальні інструменти	Вебінари, курси підвищення кваліфікації, тренінги, круглі столи, консультації щодо ведення соціального бізнесу та вирішення соціальних проблем
Правові інструменти	Нормативно-правові і законодавчі акти, внутрішні нормативні документи підприємства
Фінансові інструменти	Гранти, пільгові кредити, соціальні інвестиції, підтримка з місцевих та міжнародних джерел, кошти благодійників, реінвестування прибутку
Інструменти нетворкінгу та партнерства	Платформи для співпраці між підприємцями, владою та бізнесом
Інструменти інфраструктурної підтримки	Бізнес-інкубатори, коворкінги, хаби, бізнес-центри
Інструменти інформаційної підтримки	Соціальна реклама, повідомлення та інформаційні матеріали, кейси

Джерело: розроблено автором

Дієвість механізму інтеграції соціального підприємництва в систему соціального захисту населення, як на нашу думку, може бути досягнена за умови раціонального поєднання цільових настанов, нормативно-правового забезпечення, підбору відповідних інструментів розвитку соціального підприємництва та його державної підтримки. Моніторинг показників розвитку соціального підприємництва має за мету виявлення проблем та відповідне коригування механізму інтеграції соціального підприємництва в систему соціального захисту населення. Пріоритетні напрями, інструменти розвитку соціального підприємництва та заходи щодо його державної підтримки визначаються під впливом викликів воєнного часу.

Бражко О., Надежденко А. [2, с. 11] детально розглядають переваги соціального підприємництва.

Перелік переваг інтеграції соціального підприємництва в систему соціального захисту населення в Україні, як на нашу думку, має специфічний характер. Серед переваг виділено:

1) своєчасне і швидке реагування на соціальні виклики та проблеми. Соціальні підприємства, більш гнучкі і мобільні та наближені до місцевих громад, тому вони здатні швидко реагувати на актуальні соціальні потреби постраждалого населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, осіб з інвалідністю та багатодітних родин;

2) додаткове фінансування соціального захисту населення. Соціальне підприємництво є джерелом залучення додаткового фінансування соціальних проєктів та програм. Соціальне підприємство, здійснюючи підприємницьку діяльність, поєднує її з соціальною місією. При цьому воно може залучати додаткові приватні, грантові, донорські ресурси, кошти благодійників. Це дозволяє зменшити навантаження на державний бюджет у сфері соціального захисту і є важливою перевагою соціального підприємництва;

3) сприяння соціальній інтеграції вразливих верств населення. Соціальні підприємства підтримують згуртованість вразливих верств населення та їх інтеграцію в життєдіяльність суспільства та громад. Це особливо актуально в умовах воєнного часу і значної кількості ВПО;

4) сприяння зростанню зайнятості незахищених верст населення. Соціальні підприємства можуть створювати робочі місця для осіб, які втратили роботу через війну, осіб з інвалідністю та молоді;

5) модернізацію системи соціального захисту за рахунок розвитку публічно-приватного партнерства бізнесу та державних органів соціального захисту, децентралізації надання соціальних послуг та інноваційного підходу до розробки та реалізації соціальних програм;

6) стимулювання соціальних ініціатив та розвиток громадянської активності, волонтерства та соціальної відповідальності, що дозволяє сформувати інклюзивне, активне середовище для вирішення локальних соціальних проблем;

7) розширення співпраці з міжнародною спільнотою (благодійними організаціями, грантодавцями, міжнародними організаціями і спільнотами) з метою розширення фінансування, обміну досвідом та консультативної підтримки соціальних підприємств;

8) ширше охоплення системою соціального захисту вразливих верств населення, розширення переліку соціальних послуг, соціальних ініціатив та проєктів.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Таким чином, науковими результатами даного дослідження є: 1) уточнення сутності поняття “соціальне підприємництво” за рахунок виокремлення критеріїв визнання підприємництва соціальним; 2) розробка механізму інтеграції соціального підприємництва в систему соціального захисту населення України в умовах викликів воєнного часу, що має блокову структуру і ґрунтується на процесному підході. Перспектива подальших наукових досліджень у даному напрямі полягає у розробці системи моніторингу розвитку соціального підприємництва.

Література

1. Ачкасова О. В. Розвиток соціального підприємництва в Україні в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 37. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1217/1172> (дата звернення 15.09.2025).

2. Бражко О.В., Надежденко А.О. Основні тенденції соціально-правових проблем розвитку соціального підприємництва в Україні. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія Право*. 2024. Вип. 27. С. 7-16. URL: <https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/147/143> (дата звернення 15.09.2025).

3. Гурський А. С. Дослідження феномену соціального підприємництва як інструмента боротьби з безробіттям. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2025. Том 10. № 1. С. 117-121.

4. Другова О. С., Липовий Д. В., Лункіна Т. І. Підтримка соціального підприємництва на державному рівні. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2025. Том 10. № 1. С. 22-27.

5. Ільченко В., Пістунова В. Можливості фінансування соціального підприємництва в Україні. *Підприємництво та інновації*. 2023. № 26. С. 47-51. URL: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/26.7> (дата звернення 15.09.2025).

6. Міщенко С. О. Соціальне підприємництво: ефективний інструмент подолання безробіття. *Вісник Приазовського Державного Технічного Університету. Серія: Економічні науки*. 2023. № (1(38)). С. 40-44. URL: [https://doi.org/10.31498/2225-6725.1\(38\).2023.280734](https://doi.org/10.31498/2225-6725.1(38).2023.280734) (дата звернення 15.09.2025).

7. Петрик О. Л. Соціальне підприємництво як інструмент державної підтримки реінтеграції військовослужбовців та ветеранів АТО/ООС: нормативно-правовий аспект. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2022. № 6. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-6-02-02> (дата звернення 15.09.2025).

8. Рамський А. Соціальне підприємництво в Україні: аналіз нормативно-правової бази та перспективи розвитку. *Економіка та суспільство*. 2023. № 58. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-50> (дата звернення: 15.09.2025).

9. Шаульська Л. В., Кабаченко Г. С. Розвиток соціального підприємництва як напрям державного регулювання ринку праці. *Економіка і організація управління: Збірник наукових праць*. 2016. № 2 (22). С. 299-308.

10. Юхновська Ю., Риженко О. Розвиток соціального підприємництва як тренд українського бізнесу. *Галицький економічний вісник*. 2022. Том 78-79. № 5-6. С. 84-95. URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.05_06.084 (дата звернення 15.09.2025).

11. Про соціальні підприємства: Проект Закону України № 2710 від 23.04.2015. Інформаційне агенство «ЛІГА:ЗАКОН». URL:

<https://ips.ligazakon.net/document/JH23A00A?an=218> (дата звернення: 15.09.2025).

12. Каталог соціальних підприємств України. URL: <https://socialbusiness.in.ua/enterprises/> (дата звернення 15.09.2025).

13. Міжнародний досвід соціального підприємництва і перспективи його застосування в Україні. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/zarubizhnyy-dosvid-sotsialnoho-pidpryyemnytstva-i-perspektyvy-yoho> (дата звернення 15.09.2025).

References

1. Achkasova, O.V. (2022), “Development of social entrepreneurship in Ukraine under martial law”, *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 37, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1217/1172> (Accessed 15 September 2025).

2. Brazhko, O.V. and Nadezhdenko, A.O. (2024), “Main trends in socio-legal problems of the development of social entrepreneurship in Ukraine”, *Visnyk Mariupol's'koho derzhavnoho universytetu. Serii Pravo*, vol. 27, pp. 7-16, available at: <https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/147/143> (Accessed 15 September 2025).

3. Hurs'kyj, A.S. (2025), “Research into the phenomenon of social entrepreneurship as a tool for combating unemployment”, *Ukrains'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, vol. 10, no. 1, pp. 117-121.

4. Druhova, O.S. and Lypovyj, D.V. and Lunkina, T.I. (2025), “Support for social entrepreneurship at the state level”, *Ukrains'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, vol. 10, no. 1, pp. 22-27.

5. Il'chenko, V. and Pistunova, V. (2023), “Possibilities of financing social entrepreneurship in Ukraine”, *Pidpryyemnytstvo ta innovatsii*, vol. 26, pp. 47-51. <https://doi.org/10.32782/2415-3583/26.7>.

6. Mischenko, S.O. (2023), “Social entrepreneurship: an effective tool for overcoming unemployment”, *Visnyk Pryazovs'koho Derzhavnoho Tekhnichnoho*

Universytetu. Serii: *Ekonomichni nauky*, vol. (1(38), pp. 40-44.
[https://doi.org/10.31498/2225-6725.1\(38\).2023.280734](https://doi.org/10.31498/2225-6725.1(38).2023.280734).

7. Petryk, O.L. (2022), "Social entrepreneurship as a tool of state support for the reintegration of military personnel and veterans of the ATO/JFO: regulatory and legal aspect", *Problemy suchasnykh transformatsij. Serii: pravo, publichne upravlinnia ta administruvannia*, vol. 6. <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-6-02-02>.

8. Rams'kyj, A. (2023), "Social entrepreneurship in Ukraine: analysis of the regulatory framework and development prospects", *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 58. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-50>.

9. Shaul's'ka, L.V. and Kabachenko, H.S. (2016), "Development of social entrepreneurship as a direction of state regulation of the labor market", *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia: Zbirnyk naukovykh prats'*, vol. 2 (22), pp. 299-308.

10. Yukhnovs'ka, Yu. and Ryzhenko, O. (2022), "Development of social entrepreneurship as a trend of Ukrainian business", *Halyts'kyj ekonomichnyj visnyk*, vol. 78-79, no. 5-6, pp. 84-95.
https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.05_06.084.

11. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The draft Law of Ukraine "On Social Enterprises", *Informatsijne ahenstvo "LIHA:ZAKON"*, available at: <https://ips.ligazakon.net/document/JH23A00A?an=218> (Accessed 15 September 2025).

12. Social Business In UA (2025), "Catalog of social enterprises of Ukraine", available at: <https://socialbusiness.in.ua/enterprises/> (Accessed 15 September 2025).

13. NISS (2025), "International experience of social entrepreneurship and prospects for its application in Ukraine", available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/zarubizhnyy-dosvid-sotsialnoho-pidpryemnytstva-i-perspektyvy-yoho> (Accessed 15 September 2025).

Стаття надійшла до редакції 23.09.2025 р.